

اولویت بندی مناطق نمونه گردشگری شهرستان های استان مرکزی به منظور سرمایه گذاری در توسعه پایدار گردشگری

محمدعلی الهی چورن

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

مهدی رمضان زاده لسبویی^۱

دانشیار گروه مدیریت جهانگردی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران

الهام واحدی اشرفی

دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی توسعه جهانگردی دانشگاه مازندران

فریبا رضائی

دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری گرایش آمایش شهری دانشگاه زنجان

چکیده

اولویت بندی مقصدهای گردشگری را می توان بخشی از فرآیند برنامه ریزی فضایی در یک منطقه دانست. هدف این پژوهش اولویت بندی مناطق نمونه گردشگری در استان مرکزی به منظور سرمایه گذاری و توسعه پایدار می باشد. که به روش توصیفی- تحلیلی و پیمایشی تدوین شده و برای تجزیه و تحلیل داده ها از ترکیب دو مدل F-AHP و F-TOPSIS استفاده گردیده است. جامعه آماری این پژوهش تعداد ۲۵ نفر از کارشناسان بخش گردشگری است که با استفاده از ابزار پرسشنامه اطلاعات مورد نیاز جمع آوری شده است. از ضریب آلفای کرونباخ برای سنجش پایایی پرسشنامه به میزان ۰/۸۴ استفاده شده است. نتایج پژوهش نشان می دهد که میزان به ترتیب اهمیت در قطب گردشگری استان اراک، با امتیاز (۰/۵۳۶) رتبه یک، ساوه با امتیاز (۰/۵۲۶) رتبه دوم، خمین (۰/۴۷۸)، رتبه سوم، تفرش و دلیجان با امتیاز (۰/۴۶۶)، (۰/۴۶۲) رتبه های سوم و چهارم قرار گرفتند.

کلیدواژگان: گردشگری، اولویت بندی، سرمایه گذاری، توسعه پایدار، F-AHP و F-TOPSIS.

مقدمه

گردشگری در قرن حاضر، به عنوان یکی از پر رونق‌ترین صنایع، و نیروی محرکه توسعه اقتصاد جهانی شناخته می‌شود (سوادی، ۱۳۹۷: ۱۸۶). از این نظر بیشتر دولت‌ها نقش گردشگری را در رشد اقتصادی و پیشرفت اجتماعی به رسمیت شناخته‌اند و بسیاری از کشورها در تلاش هستند تا از طریق گسترش پتانسیل گردشگری خود ارزش خارجی مورد نیاز خود را تدارک ببینند (دریتساکیس^۱، ۲۰۱۲: ۸۱۰). توسعه این صنعت فرایند پیچیده‌ای است که عوامل توسعه بین‌المللی و ملی گروه‌های درگیر با سیاست دولت، برنامه‌ریزی و قانون‌گذاری را در بر می‌گیرد (تفلر^۲، ۲۰۰۸: ۸۰). امروزه، تجربیات نظری و اجرایی متعددی در سطح دنیا برای مطالعه، بررسی، برنامه‌ریزی و مدیریت مناطق گردشگری وجود دارد، که همگام با پیشرفت‌های فناوری روند صعودی دارند (تاسی^۳ و همکاران، ۲۰۱۰: ۳۵۸). به طوری که آمایش سرزمین یک امر علمی با رویکرد فضایی و منطقه‌ای در شناخت توانمندی‌های توسعه با توجه به قابلیت‌های مکانی می‌باشد. توسعه نیز در عصر پسا مدرن، مبنای چند بعدی یافته و از حالت تک‌نگری و بخشی بودن، گذرا نموده است. تعامل آمایش سرزمین و توسعه فضایی، هدفی چون عدالت جغرافیایی را دنبال می‌کند که از طریق ایجاد رفاه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی فراهم می‌آید (پور اصغر و ویسی، ۱۳۹۳: ۲۸). از این رو یکی از راهبردهایی که برای تقویت نواحی محروم دارای قابلیت توسعه مطرح شده است، توسعه و گسترش گردشگری در مناطقی است که دارای ظرفیت‌های لازم برای توسعه گردشگری هستند، در این راستا یکی از راهکارهای مهم بسط و توسعه گردشگری، سرمایه‌گذاری در مناطق دارای پتانسیل گردشگری است که گسترش صنعت گردشگری در مکان‌هایی که پتانسیل بالقوه جذب گردشگر را دارند می‌تواند به عنوان ابزاری کارآمد در جهت رشد و توسعه همه‌جانبه جامعه میزبان به کار گرفته شود (نوری و تقی‌زاده، ۱۳۹۲: ۷۵). به عبارت دیگر اولویت‌بندی مقصدهای گردشگری را می‌توان، بخشی از فرایند برنامه‌ریزی فضایی در یک منطقه دانست چراکه هدف برنامه‌ریزی فضایی، شناخت سرزمین و چگونگی بهره‌برداری از این منابع همراه با پیش‌بینی وضعیت آینده استقرار مطلوب انسان و عملکرد وی در طبیعت به منظور تأمین رشد معقول، متوازن و مطلوب اقتصادی بر پهنه‌ی سرزمین و جلوگیری از بروز عدم تعادل و بازتاب‌های تخریبی و منفی در فضای سرزمین است (سنایی مقدم، ۱۳۹۵: ۲۸). با توجه به توانایی‌های بالقوه عظیمی که در زمینه زیست محیطی، تاریخی و میراث فرهنگی در کشور حاکم است ایران در تلاش است تا گردشگری را در چارچوب طرح‌های آمایشی و کالبدی اعم از ملی، منطقه‌ای، محلی به عنوان یکی از مهمترین پارامترهای توسعه و محرومیت‌زدایی خود قرار دهد و در راستای توسعه گردشگری قدم بردارد. علی‌رغم وجود این امکانات و تقاضا و خدمات مورد نیاز گردشگران؛ شناسایی و معرفی مکان‌های گردشگری برای برنامه‌ریزی در عرصه‌های مختلف توسعه از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. در این میان استان مرکزی نیز با دارا بودن جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی، موزه، صنایع دستی، آداب و رسوم خاص و ... که دارد می‌تواند به عنوان یکی از مقاصد گردشگران مورد توجه قرار گیرد و برنامه‌ریزان و مدیران استان نیز در تلاش‌اند تا با بهره‌گیری از تجارب افراد متخصص، مقوله‌ی گردشگری را سرلوحه کار خود قرار دهند. بدین منظور این پژوهش

¹ Dritsakis

² .tefler

³ .tasi

با در نظر گرفتن قابلیت های گردشگری استان مرکزی به اولویت بندی مناطق نمونه گردشگری استان مرکزی جهت توسعه و سرمایه گذاری خواهد پرداخت. به طوری که، قطب های گردشگری را اولویت بندی و توان این قطب ها را ارزیابی کند. این رتبه بندی می تواند از یک سو به گردشگران برای انتخاب مقاصد گردشگری و از سوی دیگر به برنامه ریزان و گردشگران و مدیریت مرتبط در این زمینه و سرمایه گذاران گردشگری کمکی شایانی کند بنابراین این پژوهش سعی می کند تا به این سوالات پاسخ دهد:

کدام یک از مناطق نمونه گردشگری شهرستان های استان مرکزی از اولویت بیش تری برای سرمایه گذاری در توسعه پایدار برخوردارند؟

این پژوهش به منظور اولویت بندی مناطق نمونه گردشگری شهرستان های استان مرکزی انجام گرفته است، از این رو به لحاظ هدف، از نوع کاربردی و از نظر ماهیت و روش، از نوع تحقیقات کیفی و از لحاظ جمع آوری اطلاعات یک مطالعه اسنادی میدانی است. محققان جهت تعیین وزن شاخص های تحقیق جدول (۲)؛ با تهیه پرسشنامه ویژه کارشناسان، نظرات ۲۵ نفر از کارشناسان مرتبط با گردشگری استان را جویا شده و با استفاده از مدل F-AHP وزن نهایی ۸ پارامتر تحقیق محاسبه گردید و اوزان محاسبه شده در مدل تاپسیس فازی، جهت اولویت بندی جاذبه های گردشگری استان، به کار گرفته شد. جهت تعیین وزن شاخص ها و تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار Excel استفاده شده است و به منظور تفسیر و تبیین وضعیت هر یک از مکان های گردشگری استان مرکزی، امتیازهای هشت شاخص مورد بررسی، بر اساس متغیرهای زبانی اهمیت خیلی کم، اهمیت کم تا حدودی کم اهمیت، بی تفاوت تا حدودی بااهمیت، بااهمیت، بااهمیت بسیار، تقسیم بندی شده است جدول (۲). اهمیت نهایی شاخص طبق جدول (۳) به دست آمده است.

جدول ۱. شاخص های مورد استفاده در تحقیق

X1	قرار داشتن در محور گردشگری
X2	تسهیلات و خدمات رفاهی (هتل، مراکز بهداشتی درمانی و...)
X3	پتانسیل اطراف جاذبه (پوشش گیاهی، تنوع جاذبه و...)
X4	سهولت دسترسی (کیفیت جاده، فاصله از مرکز شهرستان و...)
X5	قابلیت جذب گردشگر در فصول مختلف سال
X6	زیرساخت ها و تأسیسات (برق، آب آشامیدنی، پارکینگ و...)
X7	فراهم بودن مساحت و فضای کافی...
X8	وجود قطب های بزرگ جمعیتی

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۷

جدول ۲. متغیرهای زبانی برای اهمیت معیارها

متغیر زبانی	تعریف مقدار فازی	متغیر زبانی	تعریف مقدار فازی
اهمیت خیلی کم	(۰، ۰، ۰.۱)	تا حدودی بااهمیت	(۰.۵، ۰.۷، ۰.۹)
اهمیت کم	(۰، ۰.۱، ۰.۳)	بااهمیت	(۰.۷، ۰.۹، ۱)
تا حدودی کم اهمیت	(۰.۱، ۰.۳، ۰.۵)	بااهمیت بسیار	(۰.۹، ۱، ۱)
بی تفاوت	(۰.۳، ۰.۵، ۰.۷)		

منبع: یافته های تحقیق، ۱۳۹۷.

اهمیت نهایی شاخص‌ها بدین ترتیب به دست آمد:

جدول ۳. وزن فازی هر یک شاخص‌ها

(۰.۹، ۱، ۰.۹)	قرار داشتن در محور گردشگری
(۰.۵، ۰.۷، ۰.۹)	تسهیلات و خدمات رفاهی (هتل، مراکز بهداشتی درمانی و...)
(۰.۹، ۱، ۰.۹)	پتانسیل اطراف جاذبه (پوشش گیاهی، تنوع جاذبه و...)
(۰.۷، ۰.۹، ۱)	سهولت دسترسی (کیفیت جاده، و...)
(۰.۷، ۰.۹، ۱)	قابلیت جذب گردشگر در فصول مختلف سال
(۰.۹، ۱، ۰.۹)	در دسترس بودن زیرساخت‌ها و تأسیسات (برق، آب آشامیدنی، پارکینگ و...)
(۰.۵، ۰.۷، ۰.۹)	دارا بودن مساحت و فضای کافی...
(۰.۵، ۰.۷، ۰.۹)	وجود قطب‌های بزرگ جمعیتی
منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷	

مبانی نظری

توجه به گردشگری پایدار از دهه ۱۹۶۰ با شناسایی تاثیر بالقوه گردشگری انبوه و توجه به تاثیر فعالیت گردشگری بر اقتصاد، و توجه به تاثیر فعالیت‌های گردشگری بر اقتصاد، محیط زیست و فرهنگ نقاط توریستی در مناطق میزبان آغاز شد (چویی^۱، ۲۰۰۵: ۷). این روند در دهه ۱۹۷۰ با شکل‌گیری و پیدایش مفهوم گردشگری سبز که بر اساس آن ارزش سرمایه‌های طبیعی و میزان خسارت‌ها و آسیب‌های وارد آمده بر محیط زیست برآورد می‌شود- ادامه یافت و بیشتر بر حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی و سایر منابع گردشگری بر استفاده دائم نسل فعلی و نسل‌های آینده معطوف گردید. به دنبال این تلاش‌ها اصطلاح و مفهوم گردشگری پایدار به عنوان نجات طبیعت و انسان نمود پیدا کرد. (رکن‌الدین افتخاری، ۱۳۸۹: ۵) تعاریف مختلفی به توسعه پایدار گردشگری نسبت داده شده است به طوری که، سازمان جهانی گردشگری پایدار این گونه تعریف می‌کند به عنوان اینکه تمام منابع مورد احتیاج را در راهی که اقتصاد و جامعه‌شناسی و ریاضیات که تکمیل‌کننده آداب درست است سوق می‌دهد ضرورت پروژه‌های طبیعی و تنوع گوناگونی زیستی و سیستمی از زندگی در یک نگاه حفظ و نگهداری می‌کند به طور واضح توسعه پایدار به وسیله شرط بندها و همکاری‌های تئوری قابل تحمل هدایت شده است تئوری قابل تحمل اهداف خواسته شده از گردشگری برای جامعه می‌خواهد و منافع اقتصادی، زیست محیطی گردشگری زنده می‌ماند و منابع که وابستگی به آینده گردشگران دارد خراب نمی‌کند (امران^۲، ۲۰۱۳: ۲۴). باتلر^۳ در سال ۱۹۹۹ در مورد توسعه پایدار گردشگری که شامل یک پارادایم قابل تطبیقی از گردشگری پایدار است که توزیع و توسعه پیدا کرده و نگهداری شده و همانند یک وزنه ای است که در یک زمان بی‌نهایت وجود دارد و یا محیطی را که وجود دارد تغییر می‌دهد.

از دیدگاه توسعه پایدار گردشگری دلایل بسیار قوی برای صنعت گردشگری است و پویایی رشد سریع گردشگری در مقاصد گردشگری در محیط طبیعی، اجتماعی می‌شود (داروویچ^۴، ۲۰۱۵: ۱۰۵). توسعه پایدار گردشگری توسعه ای است که در آن توازن و تعادل، حفظ ارزش‌ها و کیفیت، اخلاقیات و اصول اقتصادی و نیز مزیت‌های اقتصادی

^۱.Choei

^۲.Imran

^۳. Batler

^۴.Darovich

همه به همراه هم دیده شده و کوشش می شود تا توسعه ای متعادل و همه جانبه جایگزین توسعه ی صرفا اقتصادی گردد (برزان^۱ و همکاران، ۲۰۱۳: ۲۸). از دیدگاه پور احمد و سیاه گلی توسعه پایدار گردشگری نیازهای گردشگران حاضر و جوامع میزبان را با محافظت و ارتقای فرصت های آیندگان برآورده می کند (پور احمد و سیاه گلی، ۱۳۹۴: ۱۶۲). گردشگرانی که به مکان های گردشگری می آیند ممکن است به صورت ناخود آگاه قطعه ای از جاذبه های گردشگری را با خود ببرند و این تهدید بزرگی برای توسعه گردشگری پایدار است (ماراندا^۲، ۱۹۹۴: ۳۸). تعاریف و عملیاتی کردن توسعه گردشگری پایدار یک مفهوم دشوار است با این حال صفات مشترک بین آنها این است که منابعی که امروزه هست هم به نسل آینده وهم به نسل امروز تعلق دارد. به عقیده رکن الدین افتخاری گردشگری پایدار گردشگری را در غالب مرزها بررسی کرده و رابط مثلث وار میان جامعه میزبان و سرزمین آن را از یک سو و جامعه میهمان یعنی گردشگران را از سوی دیگر با صنعت گردشگری برقرار می سازد و قصد دارد و فشار و بحران موجود بین سه ضلع مثلث را تعدیل کرده و در طولانی مدت موازنه ای را برقرار سازد، و آن را مورد توجه قرار داد (رکن الدین افتخاری، ۱۳۹۰: ۴). اما از آنجایی که در این پارادایم راهکار غالب بیش از حد گردشگر محور و باریک بین بود، از این رو اقدامات عملی طراحی شده برای عملیاتی کردن گردشگری پایدار نمی توانست موضوعات حساس مفهوم توسعه پایدار را به صورت عمومی و عملیاتی تر مطرح نماید. و یا حتی ممکن است علیه نیازهای عمومی توسعه پایدار عمل کند. از دیدگاه احمدیان تحقق توسعه پایدار در سه گروه شامل همه جانبه نگر، کل گرا، آینده نگر و مساوات است. نگرش اول بر این باور است که توسعه هنگامی پایدار است که بستر سیاسی، اقتصادی و اکولوژیک ملاحظه گردد. رویکرد دوم، بر آورد احتیاجات کنونی گردشگران، جامعه ی میزبان و موازات آن محافظت از محیط زیست و حفظ فرصت های برابر برای آیندگان مطرح است (احمدیان، ۱۳۹۲: ۲۸). در رویکرد سوم، مساوات درون نسلی و فرا نسلی در استفاده از امکانات داده ها و منابع مورد نظر است. از دیدگاه ضیایی توسعه پایدار گردشگری بر گرفته از مکتب پراگماتیسم که اصول محوری پراگماتیسم عبارتند از؛ طبیعت گرایی، ابزار نگاری، اصالت منفعت و علم گرایی و مکتب ایده آلیسم که دیدگاه محوری آن شامل؛ زمینه مندی رفتار، وجدان و افکار عمومی، رهبری خرد، کمال گرایی، تقدیم آرزو بر اندیشه و هماهنگی منافع ملی واحدها شامل می شود (ضیایی، ۱۳۹۳: ۱۳-۱۵). توسعه پایدار گردشگری، نیازمند جلوگیری از تخریب و انحطاط سیستم های اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیکی جامعه میزبان است و ساکنان بومی باید از آن منافع را کسب کنند (گان^۳، ۱۹۹۴: ۲۵). به منظور تحقیق موفقیت آمیز گردشگری پایدار، این پارادایم مستلزم ترکیب چشم انداز، سیاست، برنامه ریزی، مدیریت پایش و فرآیند های یادگیری اجتماعی است (قدمی و علیقلی زاده، ۱۳۹۱: ۸۲). توسعه پایدار گردشگری هدف اصلی، ارائه روش های منطقی در بهره گیری از منابع طبیعی و انسانی و ممانعت از به کار گیری غیر علمی این منابع است. توسعه پایدار گردشگری دارای سه جنبه ۱. حفاظت از محیط زیست ۲. حفاظت از منابع و میراث فرهنگی ۳. حرمت و احترام به جوامع است (کاظمی، ۱۳۹۱: ۷۵). از این رو گردشگری پایدار با سیاست مشخص و مدونی به اجرا درآید تا بتواند حرکت امید بخشی را در توسعه همه جانبه فضا های جغرافیایی تضمین کند. در

1. Berzan

2. Maranda

3. Gun

راستای پژوهش حاضر، یافته‌های کتابخانه‌ای بیانگر مطالعات دیگری در این زمینه می‌باشد. بوکلی، در سال ۲۰۰۲ در پژوهشی برای هر منطقه‌ی جغرافیایی، ظرفیت برد گردشگری تعریف کرده و به رتبه‌بندی مناطق بر اساس ظرفیت برد می‌پردازد (کاستلینی^۱، ۲۰۰۹). در تحقیقی به ارائه راهبردهای توسعه گردشگری در مناطق ویژه گردشگری پرداخته‌اند (هان^۲ و همکاران، ۲۰۱۱). به بررسی نقش اولویت‌بندی، تصویر عاطفی و محدودیت‌ها در شکل‌گیری مدل مجموعه انتخاب پرداختند. در این تحقیق فرض شد که افراد، مقصد‌های سفر را به گروه‌های مشابه اولویت‌بندی می‌کنند و تصویر عاطفی این گروه‌ها در فرآیند انتخاب استفاده می‌شود (سو^۳). در تحقیقی با عنوان اولویت‌بندی مناطق نمونه گردشگری مقاصد گردشگری در کشور چین پرداختند که به این نتیجه رسیدند که، تاپه در اولویت اول و پارک ملی یوشان در اولویت آخر قرار گرفت (کامر^۴). در تحقیقی با عنوان فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی ایالت سکیم هند را از نظر طبیعت‌گردی مورد ارزیابی قرار داده بودند به این نتیجه رسیدند که پنج شاخص ارزش زیست‌محیطی، جذابیت اکو توریسم، تنوع اکو توریسم، توزیع حیات وحش و ظرفیت تحمل زیست-محیطی را برای اولویت‌بندی پیشنهاد دادند عینالی و همکاران، در سال ۱۳۸۸ در تحقیقی با عنوان اولویت‌بندی مناطق نمونه گردشگری استان زنجان در راستای توسعه منطقه‌ای به این نتیجه رسیدند که مناطق نمونه گردشگری گنبد سلطانیه و غار کتله خور به ترتیب دارای بالاترین و سد تهم نیز پایین‌ترین سطوح برخورداری از معیارهای مورد نظر بوده‌اند. نوری و همکاران، در سال ۱۳۹۱ در تحقیقی با عنوان اولویت‌بندی قطب‌های گردشگری استان کرمانشاه بر اساس پتانسیل مناطق نمونه گردشگری با استفاده از روش تصمیم‌گیری چند معیاره به این نتیجه رسیدند که مناطق نمونه گردشگری تحت پوشش قطب کرمانشاه در رتبه اول منطقه اورامانات در رتبه دوم را کسب کردند سلطانی و شاهنوشی، در سال ۱۳۹۱ مقاله‌ای تحت عنوان "اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری عمده شهرستان مشهد از منظر گردشگران داخلی" به بررسی مقصدهای گردشگری شهری با استفاده از روش آنتروپی پرداخته است که در مجموع بارگاه امام رضا (ع) رتبه اول جاذبه در میان گردشگران داخلی را داراست و مجتمع‌های تجاری کوهسنگی، طرقله، شاندیز، پارک ملت و ... به ترتیب در اولویت‌بندی اصلی گردشگران در میان جاذبه‌های گردشگری هستند جلالی و خادم‌الحسینی، در سال ۱۳۹۴ در مقاله‌ای تحت عنوان "سطح‌بندی مناطق نمونه گردشگری استان کرمان" به رتبه‌بندی و تعیین بهترین مقاصد گردشگری به منظور گسترش تخصیص منابع به کمک تعدادی از شاخص‌ها پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که عامل زیرساخت‌های اقامتی و فرهنگی با مقدار موثرترین عامل جهت رتبه‌بندی است و قلعه دختر با بار عاملی ۷.۴۶ از نظر دارا بودن زیرساخت‌ها مهم تلقی شده و بهترین شرایط را جهت سرمایه‌گذاری و عملیات عمرانی دارد.

محدوده مورد مطالعه

استان مرکزی بخشی از فلات مرکزی ایران است که بین رشته کوه‌های البرز و زاگرس و در مجاورت کویر مرکزی بین ۳۳ درجه و ۳۰ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۳۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۵۷ دقیقه تا ۵۱ درجه طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است و استان‌های هم‌مرز آن عبارتند از: در شمال استان‌های تهران و قزوین در

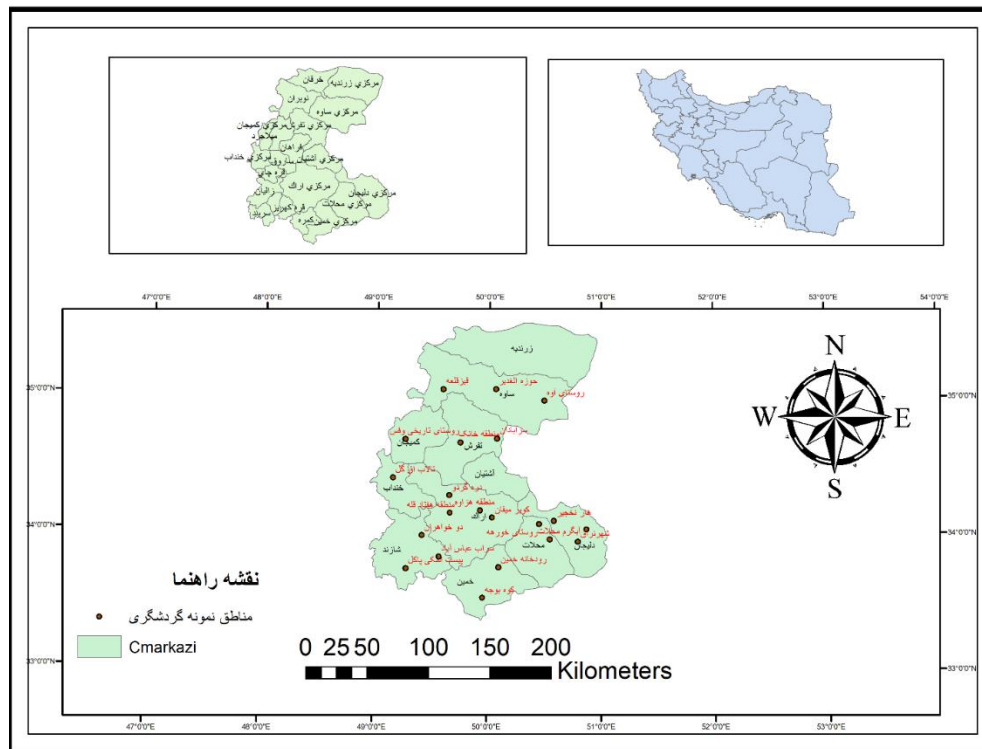
1. Castelini

2. Han

3. Soo

4. Kamer

جنوب استان های اصفهان و لرستان در شرق استان های اصفهان و تهران و در غرب استان همدان . مساحت کل استان مرکزی حدود ۲۹۱۵۲ کیلومتر مربع است (مصطفوی و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۶).

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

یافته‌های تحقیق

در این باره ابتدا تکنیک تشابه به گزینه ایده آل فازی را شرح داده، سپس به تحلیل داده ها اراده خواهد شد: در روش شباهت به گزینه ایده آل به صورت هم زمان از شاخص ها و معیارهای عینی و ذهنی می توان استفاده کرد. و به علاوه ذاتاً از آنجا که مدل تاپسیس بهترین نتیجه را در ارتباط با رتبه بندی به دست می دهد (فرجی سبک بار و رضا علی، ۱۳۸۸: ۸۱). این روش برای سطح بندی جاذبه های گردشگری منتخب شناخته شده است. تشابه به گزینه ایده آل فازی روشی است که در آن عناصر ماتریس یا وزن های متعلق به هر شاخص به صورت فازی بیان می شوند که خود برهانی است بر علت به کارگیری روش دلفی فازی در ارزش گذاری شاخص ها (زیرا روش دلفی فازی نتایج را به صورت فازی به دست می دهد). برای انجام عملیات تاپسیس به شیوه فازی، می توان از روش های متفاوتی بهره گرفت که از متداول ترین آن ها روش وضع شده به وسیله «چن و هوانگ» است (سان، ۲۰۰۸). مراحل انجام روش مذکور بدین صورت می باشد مرحله اول- تشکیل ماتریس تصمیم گیری: تشکیل ماتریس داده ها بر اساس n گزینه و k شاخص.

$$A = \begin{bmatrix} \tilde{x}_{11} & \dots & \tilde{x}_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ \tilde{x}_{m1} & \dots & \tilde{x}_{mn} \end{bmatrix}$$

در این ماتریس $\tilde{x}_{ij} = (a_{ij}, b_{ij}, c_{ij})$ عملکرد گزینه i ($i = 1, 2, \dots, m$) در رابطه با معیار j ($j = 1, 2, \dots, n$) می‌باشد.

مرحله دوم- بدین منظور لازم است ابتدا حداکثر میزان هر ستون X_j^+ و حداقل X_j^- مشخص گردد و با بهره‌گیری از روابط ذیل، به استانداردسازی ماتریس اقدام شود اگر اعداد فازی به صورت مثلثی باشند، به طوری که $(a_j^+, b_j^+, c_j^+) = X_j^+$ بیشترین و $(a_j^-, b_j^-, c_j^-) = X_j^-$ کمترین امتیازات را به خود اختصاص داده باشند می‌توان از طریق توابع ذیل اقدام به استانداردسازی ماتریس تصمیم نمود.

$$\tilde{r}_{ij} = \left(\frac{a_{ij}}{c_j}, \frac{b_{ij}}{c_j}, \frac{c_{ij}}{c_j} \right) = c_j^* = \max c_{ij}$$

$$\tilde{r}_{ij} = \left(\frac{a_j^-}{a_{ij}}, \frac{a_j^-}{b_{ij}}, \frac{a_j^-}{c_{ij}} \right) = a_j^- = \min a_{ij}$$

$$\tilde{R} = [\tilde{r}_{ij}]_{m \times n} \rightarrow i = 1, 2, \dots, m \quad j = 1, 2, \dots, n$$

$$\tilde{R} = \begin{bmatrix} \tilde{r}_{11} & \dots & \tilde{r}_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ \tilde{r}_{m1} & \dots & \tilde{r}_{mn} \end{bmatrix}$$

مرحله سوم- تعیین ماتریس وزن: که از طریق روش تحلیل سلسله مراتبی دلفی فازی به دست آمده است.

$$\tilde{W} = [\tilde{w}_1, \tilde{w}_2, \dots, \tilde{w}_n]$$

مرحله چهارم- پس از تشکیل ماتریس استاندارد، می‌توان ماتریس استاندارد وزن دار را از طریق تابع ذیل محاسبه کرد (نوری و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۴۵). تشکیل ماتریس وزنی:

$$\tilde{V} = \tilde{r}_{ij} \cdot \tilde{w}_{ij}$$

بنابراین ماتریس تصمیم فازی وزن دار به صورت زیر خواهد بود:

$$\tilde{V} = [\tilde{v}_{ij}]_{m \times n} \rightarrow i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n$$

$$\tilde{V} = \begin{bmatrix} \tilde{v}_{11} & \dots & \tilde{v}_{1n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ \tilde{v}_{m1} & \dots & \tilde{v}_{mn} \end{bmatrix}$$

مرحله پنجم- یافتن حل ایده آل فازی $(FPIS, A^*)$ و حل ضد ایده آل فازی $(FPIS, A^-)$:

$$A^* = \{\tilde{v}_1^*, \tilde{v}_2^*, \dots, \tilde{v}_n^*\} \rightarrow \tilde{V}^* = \max\{\tilde{v}_{ij3}\}$$

$$A^- = \{\tilde{v}_1^-, \tilde{v}_2^-, \dots, \tilde{v}_n^-\} \rightarrow \tilde{V}^- = \min\{\tilde{v}_{ij1}\}$$

که \tilde{v}_i^* بهترین مقدار معیار i از بین تمام گزینه‌ها و \tilde{v}_i^- بدترین مقدار معیار i از بین تمام گزینه‌ها می‌باشد.

مرحله ششم- محاسبه فواصل مثبت و منفی گزینه‌ها:

برای محاسبه فاصله بین دو عدد فازی در نوع اعداد فازی مثلثی، از رابطه زیر بهره می‌بریم در صورتی که A و B را دو عدد فازی به صورت مقادیر فرضی زیر در نظر بگیریم:

$$\tilde{A} = (a_1, b_1, c_1)$$

$$\tilde{B} = (a_2, b_2, c_2)$$

فاصله بین آن‌ها چنین به دست خواهد آمد:

$$D(A, B) = \sqrt{\frac{1}{3}[(a_2 - a_1)^2 + (b_2 - b_1)^2 + (c_2 - c_1)^2]}$$

ضمن آنکه در این مرحله از روابط زیر به ترتیب برای حل ایده آل و ضد ایده آل منفی استفاده خواهد شد:

$$S^* = \sum_{j=1}^n d(\tilde{v}_{ij}, \tilde{v}_j^*) \rightarrow i = 1, 2, \dots, m$$

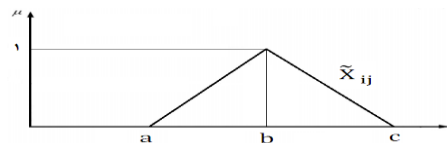
$$S^- = \sum_{j=1}^n d(\tilde{v}_{ij}, \tilde{v}^-) \rightarrow i = 1, 2, \dots, m$$

مرحله هفتم- در مرحله نهایی می توان نزدیکی نسبی هر گزینه به ایده آل را که از طریق تابع ذیل برآورد مشود محاسبه کرد محاسبه شاخص شباهت:

$$C_i^* = \frac{S_i^-}{S_i^- + S_i^*}$$

مرحله هشتم- رتبه بندی گزینه ها: گزینه ها با شاخص شباهت بیشتر شرایط بهتری را دارند.

برای انجام عملیات به شیوه تاپسیس می توان از روش های متفاوتی بهره گرفت که از متداول ترین آنان روش بسط داده شده به وسیله «چن و هوانگ» است. بر این اساس در مقاله حاضر برای عملیاتی کردن روش شناسی از طریق معیارهای به دست آمده، پرسش نامه ای طراحی و بین ۲۵ نفر از کارشناسان حوزه گردشگری توزیع و تکمیل شد. روش های مختلفی برای سنجش پایایی پرسش نامه وجود دارد که معروف ترین و رایج ترین آن ها روش آلفای کرونباخ با تأکید بر همسانی درونی است. در تحقیق انجام شده با استفاده از این روش و با کمک نرم افزار SPSS محاسبه صورت گرفت که در آن ضریب کل آلفا ۰/۸۳ به دست آمده است. وزن شاخص های پیشنهادی نیز به وسیله کارشناسان تعیین و به هر شاخص تخصیص داده شد و از طریق روش تحلیل سلسله مراتبی AHP شاخص ها وزن دهی شدند.

نمایش گرافیکی شاخص های گردشگری در حالت فازی مثلثی

$$\begin{aligned} \tilde{X}_{ij} &= (a, b, c) \\ a &= \text{Min}\{x_1, x_2, \dots, x_n\} \\ b &= \frac{\sum_{i=1}^n x_{ij}}{N} \\ c &= \text{Max}\{x_1, x_2, \dots, x_n\} \end{aligned}$$

همان گونه که بیان آن نیز گذشت، به منظور مقایسه گزینه ها (مناطق گردشگری)، در ارتباط با شاخص ها از داده های گردآمده مربوط به هر منطقه استفاده شده است که درجه عضویت هر کدام در نمودار فوق نشان داده شده است. به عبارت ساده تر در ارتباط با معیارهای مختلف در مناطق گردشگری به صورت منفک برای هر منطقه کمترین میزان رضایت را a ، بیشترین میزان رضایت را c و میانگین نظرات را b در نظر گرفته شده است. اینک به منظور پرهیز از اطاله سخن، از آوردن محاسبات و جداول مربوط به هر مرحله خودداری و سعی می شود خروجی نتایج حاصل از تحلیل داده های گرد آوری شده با استفاده از روش شباهت به گزینه ایده آل فازی در ارتباط با ابعاد مختلف سنجیده شود:

جدول ۴. نتایج محاسبات مربوط به روش F.TOPSIS

نهایی	S^*	S^-	Σ	شباهت
زرنديه	۶/۱۱۰	۵/۱۸۴	۱۱/۲۹	۰/۴۶۰
ساوه	۵/۳۵۰	۵/۹۳۴	۱۱/۲۹	۰/۵۲۶
اراک	۵/۳۹۱	۶/۰۵۸	۱۱/۴۴	۰/۵۳۶

شازند	۶/۱۹۷	۴/۷۰۶	۱۰/۹۰	۰/۴۳۵
دلیجان	۵/۸۹۸	۵/۰۸۴	۱۰/۹۸	۰/۴۶۲
خمین	۵/۷۱۹	۵/۴۴۰	۱۱/۱۶	۰/۴۷۸
تفرش	۴/۶۲	۵/۴۰	۱۰/۲	۰/۴۶۶
کمیجان	۶/۳۴	۴/۱	۱۰/۳۵	۰/۴۲۸
محلات	۵/۶۱	۴/۴۰	۱۰/۱	۰/۴۲۸
خنداب	۵/۲۰	۴/۸	۹/۲۸	۰/۴۱۲
آشتیان	۵/۱۴	۴/۲	۹/۱۶	۰/۴۰۵
فراهان	۵/۴	۴/۴	۹/۸	۰/۴۰۲

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

جدول ۵. اولویت بندی مناطق نمونه گردشگری شهرستان های استان مرکزی

رتبه	شبهات	جاذبه‌های
۲	۰/۵۲۶	ساوه
۵	۰/۴۶۰	زرنديه
۱	۰/۵۳۶	اراک
۶	۰/۴۳۵	شازند
۴	۰/۴۶۲	دلیجان
۳	۰/۴۷۸	خمین
۴	۰/۴۶۶	تفرش
۷	۰/۴۳۰	زرنديه
۸	۰/۴۲۸	کمیجان
۹	۰/۴۲۸	محلات
۱۰	۰/۴۱۲	خنداب
۱۱	۰/۴۰۵	آشتیان
۱۲	۰/۴۰۲	فراهان

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۷

نتیجه گیری اولویت بندی مقصدهای گردشگری را می‌توان به‌نوعی، بخشی از فرآیند برنامه ریزی فضایی در یک منطقه دانست چرا که نکته مهم در برنامه ریزی بر اساس جاذبه‌ها، نحوه اولویت بندی در توسعه و چگونگی توسعه آنهاست. برای سنجش و اولویت بندی جاذبه‌ها معمولاً معیارهای مختلفی، از قبیل: اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، زیر ساختی، زیست محیطی، نهادی، قانونی و جغرافیایی مورد توجه قرار می‌گیرد تا بر اساس آن‌ها بتوان نسبت به جاذبه‌های گوناگون تصمیم‌گیری نمود. بر این اساس یکی از روش‌ها و تکنیک‌های ارزیابی و اولویت بندی که در آثار جهانی نیز مورد تأکید است، روش ارزیابی چند متغیره است. به دلیل اینکه امروزه مدل‌های تصمیم‌گیری متعارف برای تبیین مسئله‌هایی مانند اولویت‌بندی و سطح بندی جاذبه‌ها که مسئله‌ای چند بعدی است، چندان کارایی ندارد، از این رو از مدل‌های تصمیم‌گیری چند معیارهای استفاده شد که امکان ورود هم‌زمان چندین تصمیم‌گیرنده را با معیارها و اهداف و گزینه‌های گوناگون فراهم می‌آورد. بنابراین در پژوهش حاضر، مدل تاپسیس فازی با اهداف، معیارها و گزینه‌های متفاوت برای اولویت بندی جاذبه‌های گردشگرستان مرکزی مورد استفاده قرار گرفت. در ادامه از نظر کارشناسان برای تعیین ارزش و اهمیت معیارها استفاده شد و در نهایت وزن‌های

به دست آمده از طریق روش مقایسه زوجی باهم ترکیب شدند و وزن نهایی شاخص ها از طریق روش تحلیل سلسله مراتبی F-AHP محاسبه گردید. نتایج اجرای مدل نشان داد که بر اساس معیارها و محاسبات انجام شده به ترتیب استان اراک، با امتیاز (۰/۵۳۶) رتبه یک، ساوه با امتیاز (۰/۵۲۶) رتبه دوم، خمین با امتیاز (۰/۴۷۸)، تفرش (۰/۴۶۶)، رتبه های سوم و چهارم قرار گرفتند. نتایج پژوهش حاضر با این پژوهش ها تفاوت و تشابهاتی به شرح زیر دارد؛ پژوهش مرصوصی و خدادی در سال ۱۳۹۴ نشان داد که مناطق نمونه گردشگری گنبد سلطانیه، سد تهم، غار کتله خور هر کدام با ضریب ۰/۲۸۳، ۰/۱۳۶ و ۰/۱۱۸ و رتبه ی ۱، ۲، ۳، از سوی دیگر، مناطق نمونه گردشگری گنبد سلطانیه، غار کتله خور و سد تهم هر کدام با ضریب ۰/۱۸۰ و ۰/۴۹ و با رتبه ی ۱، ۲ با استفاده از مدل ویکور و تاپسیس به ترتیب دارای بالاترین سطوح برخورداری از معیارهای مورد نظر بوده اند.

پژوهش معتمدی و همکاران در سال ۱۴۰۰ نشان داد که راساس قابلیت ها و توانمندی های حاکم بر شهر سنقر ابعاد رقابتی به دو دسته گردشگری طبیعی و فرهنگی دسته بندی شد. نتایج حاصل از پیاده سازی مدل متاسوات نشان داد که از نظر وزن مزیت رقابتی هریک از شهرها نسبت به محدوده مورد مطالعه از نظر گردشگری طبیعی شهر کرمانشاه بزرگترین رقیب در منطقه برای شهر سنقر است و شهر جوانرود، هرسین، کنگاور و صحنه رقبای بعدی این شهر به شمار می روند. در بعد گردشگری فرهنگی نیز کرمانشاه و جوانرود، هرسین، صحنه و کنگاور با شهر سنقر در رقابت هستند. وجود جاذبه های طبیعی بکر و زیبا، وجود بازار، حمام ها و بافت های سنتی، آب و هوای معتدلو نیم خشک به ترتیب مهمترین منابع و قابلیت شهر سنقر در جهت توسعه گردشگری می باشند. همچنین اندازه حساب های نارنجی که نشان دهنده درجه ضرورت عوامل و راهبردهای پیشنهادی هستند نشان می دهد که جذب و حمایت از سرمایه گذاران داخلی، به کارگیری و استفاده از نیروی توانمند، ایجاد بازارهای رقابتی و . . ، احداث بزرگراه شهرستان سنقر مهمترین عوامل می باشند.

نتایج پژوهش غلامی و خلجی در سال ۱۳۹۶ نشان داد که ایجاد اشتغال و درآمد زایی و افزایش هزینه کالاها و خدمات مهم ترین نیروها میان نیروهای ترغیب کننده و بازدارنده بودند. در نهایت بهره گیری بهینه و هدفمند از افزایش انگیزه مسافرت در بین مردم و نظارت بر قیمت اجناس از طرف سازمان های مرتبط در طول فصول پر گردشگر مناسب ترین استراتژی پیشنهاد داده شد.

پژوهش رهبری و گودرزی در سال ۱۳۹۶ نشان داد که جاذبه های مقصد شامل جاذبه های غیرورزشی (تاریخی و فرهنگی)، جاذبه های طبیعی و ورزشی و جاذبه های ورزشی (رشته ها و قهرمانان ورزشی) استان اصفهان برای جذب و توسعه گردشگری این استان در حد مطلوبی قرار دارند و در جذب گردشگران ورزشی نقش مثبتی دارند و نتایج آزمون فریدمن برای اولویت بندی جاذبه های گردشگری (ورزشی/غیرورزشی) حاکی از آن بود که، جاذبه های طبیعی - ورزشی در رتبه اول، جاذبه های غیرورزشی (تاریخی و میراث فرهنگی) در رتبه دوم و جاذبه های ورزشی در رتبه سوم اهمیت برای توسعه گردشگری ورزشی و جذب گردشگر قرار دارند. بنابراین لازم است مدیران، برنامه های منسجم تر و گسترده تری برای توسعه گردشگری استان اصفهان به ویژه در حوزه جاذبه های طبیعی ورزشی برنامه ریزی نمایند.

پژوهش طالبی و همکاران ۱۳۹۶ نشان داد که تسهیلات و زیرساخت های گردشگری تاثیرپذیرترین معیار و عوامل طبیعی تأثیرگذارترین معیار در توسعه گردشگری می باشد. در بین شش معیار تاثیرگذار بر توسعه گردشگری، معیار

تسهیلات و زیرساخت های گردشگری با وزن ۰/۲ و زیر معیار امنیت سرمایه گذاری داخلی بیشترین اهمیت را کسب کردند.

پژوهش کروی و همکاران ۱۳۹۶ نشان داد که با توجه به نتایج حاصله، در مجموع، به ترتیب محدودیت های مقصد و محدودیت های ساختاری مهمترین، و محدودیت های درون فردی کم اهمیت ترین متغیر بوده اند. محدودیت های میان فردی نیز از اهمیت متوسطی برخوردار بوده اند. از سوی دیگر، با توجه به نتایج آموزن فریدمن، از میان شاخص های پژوهش، ویژگی های شخصی گردشگر، ادراک و آگاهی از ایران، و ضعف زیرساخت ها و کمبود امکانات به عنوان اصلی ترین محدودیت های جامعه آماری پژوهش شناسایی شدند.

پژوهش ذاکری و صادقلو در سال ۱۴۰۰ نشان داد که بارگاه امام رضا(ع) اولویت اول جاذبه گردشگری را در میان گردشگران و مسئولان مورد مطالعه است و سایر جاذبه های گردشگری در اولویت های بعدی قرار گرفته اند. بنابراین شهر مشهد با جاذبه های جدید ایجاد شده برای توسعه گردشگری در این شهر تاکنون موفق نبوده است.

پژوهش استکی و همکاران در سال ۱۴۰۰ نشان داد که با ترکیب ۵ معیار اصلی زیبایی ظاهری، معیار علمی، معیار تاریخی فرهنگی، معیار اجتماعی اقتصادی، معیار شکل زمین، معیار فاصله، معیار دسترسی و معیار پوشش، در عملگر ویکور، رتبه بندی نهایی تهیه شد. در روش پرالونگ با ترکیب ۴ معیار ارزش زیبایی ظاهری، ارزش علمی، ارزش تاریخی فرهنگی و ارزش اجتماعی اقتصادی و ۲ معیار ارزش کیفیت بهره وری و ارزش بهره وری، ارزش کل هر لندفرم محاسبه گردید و سپس اولویت بندی بر این اساس صورت پذیرفت. در این روش، لندفرم دره مجسمه و دره رنگین کمان از بالاترین ارزش و جنگل حرا و غارنمکی دارای ارزش متوسط می باشد و لندفرم ساحل سرخ، ساحل تلمبک، غار رنگارنگ، ساحل لاک پشت، دره سفید، ساحل شنی از ارزش کم برخوردار است. دره مجسمه و دره رنگین کمان در دو معیار ارزش علمی و زیبایی ظاهری مکان طرح شده نسبت به سایر معیارها رتبه های زیاد کسب نموده اند.

پژوهش نیلی پور و همکاران ۱۳۹۴ نشان داد که هزینه تمام شده درمان، بیشترین اهمیت و اولویت را در توسعه گردشگری سلامت دارا می باشد و بعد از آن کادر درمانی آموزش دیده و آشنا به زبان های خارجی، محیط فرهنگی مناسب و امنیت اجتماعی برای کشورهای مسلمان، بهره مندی از زیرساخت های مناسب در بخش حمل و نقل هوایی، احکام و قوانین شرعی، وجود یک ویزای درمانی خاص و سهولت صدور روادید، وجود تسهیلات در بخش فناوری جهت پرداخت های الکترونیکی و برقراری ارتباطات الکترونیکی و مخابراتی، وجود مراکز درمانی متعدد و فوق تخصصی در سطح بین الملل در اولویت های بعدی جهت توسعه گردشگری سلامت در استان اصفهان قرار دارند.

پژوهش گودرزی و همکاران ۱۳۹۵ نشان داد که با وجود قابلیت های ژئوتوریستی فراوان، در چند منطقه امکان احداث ژئوپارک وجود دارد، اما مستعدترین منطقه احداث ژئوپارک، محدوده دریاچه گهر و اطراف آن می باشد. نتایج حاصل از مطالعات میدانی در سطح جاذبه های گردشگری منطقه مورد مطالعه نشان دادند که مدل تاپسیس فازی به عنوان روشی کارآمد از تکنیک های تصمیم گیری چند شاخصه، توانسته به خوبی جاذبه ها را در منطقه مطالعاتی تبیین و اولویت بندی کند، به طوری که یافته های حاصل از مطالعات میدانی به خوبی با واقعیت های موجود منطبق هستند.

پیشنهادات

- ✓ همکاری سازمان های دولتی و میراث فرهنگی گردشگری استان برای بهبود شرایط جذب گردشگران با توجه به موقعیت منطقه مورد مطالعه
- ✓ انتقال سرمایه و پول در مقیاس محلی و منطقه ای، در جاذبه های گردشگری
- ✓ تشویق بخش خصوصی به سرمایه گذاری در ایجاد مراکز اقامتی و تاسیسات گردشگری از طریق حمایت های دولتی حضور فعال بازاریابی و تبلیغات موثر برای جذب گردشگر و جذب سرمایه و منابع مالی.
- ✓ قبل از انتخاب منطقه نمونه گردشگری مطالعات جامع را بر روی هریک از مناطق انجام و منطقه ای به عنوان نمونه معرفی شود که دارای شاخص های مهم گردشگری باشد.

منابع

- احمدیان، محمدعلی؛ علیزاده، کتابیون، بوکانی؛ رشید(۱۳۹۳)، نقش گردشگری در توسعه روستایی شهرستان مریوان فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری، دوره ۸، شماره ۴، صص ۹۴-۱۰۸.
- جلالی؛ خادم (۱۳۹۴)، سطح بندی مناطق نمونه گردشگری در استان کرمان. فصلنامه علمی-پژوهشی برنامه ریزی منطقه ای، دوره ۵، شماره ۱، صص ۱۶۵-۱۵۱.
- قدمی، مصطفی؛ علی قلی زاده فیروزجایی؛ ناصر(۱۳۹۳)، ارزیابی توسعه گردشگری مقصد در چارچوب پایداری نمونه مورد مطالعه (دهستان تمشکل/شهرستان تنکابن)، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، دوره ۲۷، شماره ۱۴، صص ۷۹-۱۰۴.
- نوری، تقی زاده (۱۳۹۲)، اولویت بندی مناطق نمونه گردشگری جهت سرمایه گذاری و توسعه منطقه ای در شمال غربی استان کرمانشاه، مطالعات مدیریت گردشگری، سال ۱، شماره ۲۲، صص ۱۰۷-۱۰.
- ازکیا، محمد؛ کامور؛ ناهید(۱۳۹۱)، توسعه پایدار گردشگری روستایی در روستای چاشم شهرستان مهدی شهر، مطالعات توسعه اجتماعی ایران، دوره ۵، شماره ۳، صص ۱۱۲-۱۰۷.
- استکی، عماد؛ گندمکار، امیر؛ عباسی، علیرضا (۱۴۰۰) سطح بندی جاذبه های طبیعت گردی جزیره هرمز با استفاده از مدل پرالونگ، فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، دوره ۱۰، شماره ۳۸، صص ۸۴-۷۹.
- پور احمد، احمد؛ حسینی؛ مهناز(۱۳۹۵)، ارزیابی شاخص های توسعه پایداری گردشگری در جوامع میزبان مطالعه موردی: شهرساری، مجله آمایش جغرافیایی فضا دوره ۶، شماره ۲۱، صص ۹۸-۱۰.
- پور اصغر، فرزاد؛ ویسی؛ رضا (۱۳۹۱). آمایش سرزمین مبنایی برای توسعه صنعت گردشگری پایدار، اقتصاد مالی، دوره ۵، شماره ۱۴، صص ۱۹۵-۱۸۴.
- ذاکری، صدیقه؛ صادقلو، طاهره (۱۴۰۰) اولویت بندی جاذبه های گردشگری با هدف توسعه گردشگری (منطقه مورد مطالعه: شهرمشهد)، فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، دوره ۱۰، شماره ۳۸، صص ۳۴-۱۹.
- رکن الدین افتخاری؛ عبدالرضا، مهدوی؛ داوود، پور طاهری؛ مهدی (۱۳۸۹)، ارزیابی پایداری گردشگری در روستاهای تاریخی - فرهنگی ایران با تأکید بر پارادایم توسعه پایدار گردشگری، مطالعات مدیریت گردشگری، دوره ۱۴، شماره ۵، صص ۳۹-۱.

- رهبری، سمیه؛ گودرزی، ابوالفضل (۱۳۹۶) بررسی و اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری ورزشی استان اصفهان، نشریه گردشگری شهری، دوره ۴، شماره ۲، صص ۹۱-۸۱.
- سنایی مقدم؛ سروش، محمدی یگانه؛ بهروز، رضایی؛ میثم (۱۳۹۵)، سنجش و اولویت بندی جاذبه های گردشگری استان کهگیلویه و بویراحمد بر اساس پتانسیل جذب گردشگر، فصلنامه فضای گردشگری، دوره ۶، شماره ۲۱، صص ۵۰-۲۰.
- سوادی؛ مهدی (۱۳۹۸)، تدوین برنامه استراتژیک توسعه گردشگری تفریحی-ورزشی منطقه آزاد قشم، فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، دوره ۹، شماره ۳، صص ۱۹۸-۱۸۵.
- طالبی، حدیث؛ مدیری، محمود؛ طرهانی، فرزاد (۱۳۹۶) اولویت بندی مؤلفه های توسعه گردشگری در ایران با رویکرد تصمیم گیری چند معیاره ترکیبی فازی مطالعه موردی: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ایران، برنامه ریزی و توسعه گردشگری، دوره ۶، شماره ۲۰، صص ۱۱۴-۹۴.
- عینالی؛ جمشید، رومیانی؛ احمد (۱۳۸۷)، اولویت بندی مناطق استان زنجان در راستای توسعه منطقه ای مجله علمی جغرافیایی دانشگاه زنجان، شماره ۳، ۱۱۰-۹۰.
- غلامی، یونس؛ خلجی، نسترن (۱۳۹۶)، تدوین و اولویت بندی استراتژی های توسعه گردشگری با رویکرد پایداری (نمونه موردی: شهر کاشان)، نشریه گردشگری شهری، دوره ۲، شماره ۴، صص ۳۰-۱۷.
- قنبری؛ کاظم (۱۳۹۶)، برنامه‌ریزی توسعه پایدار گردشگری با تأکید بر خانه‌های اکولوژیکی مطالعه موردی: بخش هنزا، فصلنامه علمی - پژوهشی برنامه ریزی توسعه کالبدی، دوره ۴، شماره ۹۳، صص ۱۰۹-۹۳.
- کروبی، مهدی؛ قادری، اسماعیل؛ سلطانی هوراند، امین؛ محمدیان محمودجیق، نسیم (۱۳۹۵)، بررسی و اولویت بندی محدودیت های گردشگران کره ای در ایران، برنامه ریزی و توسعه گردشگری، دوره ۵، شماره ۱۹، صص ۵۷-۳۳.
- مرصوصی، نفیسه؛ خدادادی، رضا (۱۳۹۴)، اولویت بندی جاذبه های گردشگری استان زنجان در راستایی توسعه منطقه ای با استفاده از مدل ویکور و تاپسیس، فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه ای)، دوره ۵۹، شماره ۱، صص ۷۲-۵۶.
- مصطفوی؛ نجمه‌سادات، شهبازی؛ زهره، مبارکی؛ مهدی (۱۳۹۶)، سنجش سطح بهره‌مندی از خدمات شهری با استفاده از دو روش تاکسونومی عددی و روش تلفیق شاخص همپوشانی مورد شناسی: شهرستان‌های استان مرکزی، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری- منطقه ای، دوره ۷، شماره ۲۴، ۹۲-۷۱.
- معمدی، مهران؛ فخار، زرین؛ مافی، فرزاد (۱۴۰۰)، شناسایی و اولویت بندی عوامل راهبردی توسعه گردشگری شهر سنقر، نشریه گردشگری شهری، دوره ۸، شماره ۴، صص ۸۶-۷۳.
- نیلی پور، سید علی اکبر؛ تقوایی، مسعود؛ نصر اصفهانی، محمد حسین؛ کوهی اصفهانی، مجید (۱۳۹۴)، شناسایی و اولویت‌بندی عوامل موثر در توسعه گردشگری سلامت، فصلنامه علمی و پژوهشی نگرش های نو در جغرافیای انسانی، دوره ۷، شماره ۴، صص ۶۰-۴۵.

Tefler, D., & Sharply, R. (2008). Tourism and development in the in the developing World, round Ledge Publication.

. Choi, H. S. C., & Sirakaya, E. (2005). Measuring residents' attitude toward sustainable tourism: Development of sustainable tourism attitude scale. *Journal of Travel Research*, 43(4), 380-394.

Alan, Z., Yangzom, D., & Tashi, K. (2010). Analysis on the market competitive state of inbound tourism in Tibet. *Tibetan Studies*, 1, 99-106.

Berezan, O., Raab, C., Yoo, M., & Love, C. (2013). Sustainable hotel practices and nationality: The impact on guest satisfaction and guest intention to return. *International Journal of Hospitality Management*, 34, 227-233.

Castellani, V., & Sala, S. (Eds.). (2009). *Sustainable tourism as a factor of local development* (Vol. 1). Tangram Ediz. Scientifiche.

Dritsakis, N. (2012). Tourism development and economic growth in seven Mediterranean countries: A panel data approach. *Tourism Economics*, 18(4), 801-816.

Imran, M., & Bhat, M. S. (2013). Identification of Tourist Potential Regions for Balanced Tourism Development in Pahalgam Tourist Destination of Kashmir Valley. *Geography*, 2(4), 189-190.

Kumar, K., Miral, M. S., Joshi, S., Pant, N., Joshi, V., & Joshi, L. M. (2009). Solute dynamics of meltwater of Gangotri glacier, Garhwal Himalaya, India. *Environmental geology*, 58(6), 1151-1159.

Michaud, J., Maranda, P., Lafreniere, L., & Cote, G. (1994). Ethnological Tourism in the Solomon Islands: An Experience in Applied Anthropology. *Anthropologica*, 35-56.

Saarinen, J. (2006). Traditions of sustainability in tourism studies. *Annals of tourism research*, 33(4), 1121-1140.

Sun, Ch.Ch. and Lin, G.T.L., 2008, Application of Fuzzy TOPSIS for Estimating the Tourism Research, 29 (2): 422-438.

Prioritize tourism sample areas in Markazi province for sustainable investment and development.

Mohammad Ali Elahi Chorn-Master of Geography and Tourism Planning Zanjan University, Zanjan, Iran.

Mehdi Ramezanzadeh Lesboue - Associate Professor of Tourism Management, University of Mazandaran, Mazandaran, Iran.

Analysis of Prioritization Effects of Sample Tourism Areas of the Markazi Province for Investing and Sustainable Development

Mohammad Ali Elahi Chooran

PhD student of geography and urban planning, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

Mehdi ramezanzadeh lasboee¹

Associate Professor, Department of Tourism Management, Mazandaran University, Sari, Iran

Elham Vahedi Ashrafi

Master's student in Jahangari Development Planning, Mazandaran University, Sari, Iran

Fariba Rezaei

Master's degree in geography and urban planning, majoring in urban planning, Zanzan University, Zanzan, Iran

Abstract

The prioritization of tourism destinations can be considered a part of the spatial planning process in a region. The purpose of this research is to prioritize tourism sample areas in Central Province for investment and sustainable development. which was compiled in a descriptive-analytical and survey method and a combination of F-AHP and F-TOPSIS models was used to analyze the data. The statistical population of this research is the number of 25 experts in the tourism sector, which was collected using the questionnaire tool. Cronbach's alpha coefficient has been used to measure the reliability of the questionnaire to the extent of 0.84. The results of the research show that in order of importance in the tourism pole of Arak province, with a score of (0.536) it ranks first, Saveh with a score of (0.526). The second place was Khomein (0.478), the third place was Tafaresh and Delijan with scores of (0.466), (0.462) and the third and fourth places.

Keywords: Tourism, Prioritization, Investment, Sustainable Development, Markazi Province.

¹ . **Corresponding Author:** m.ramezanzadeh@umz.ac.ir